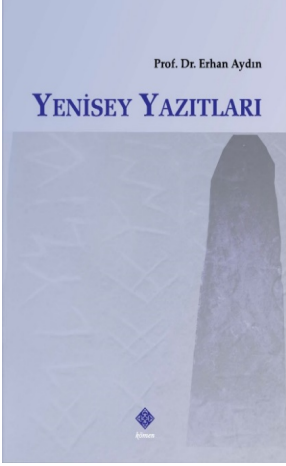

Erhan AYDIN, (2015), **YENİSEY YAZITLARI**, Kömen Yayınları, Konya, 252 s., ISBN: 978-605-5184-55-1

Cihan ÇAKMAK*

Erhan Aydın'ın Yenisey Yazıtları başlıklı eseri, *Yenisey Yazıtları Hakkındaki İlk Bilgiler ve Bulunuşu, Yenisey Yazıtlarıyla İlgili İlk Çalışmalar, Yenisey Yazıtlarıyla İlgili Türkiye'de Yapılan İlk Çalışmalar, Yenisey Yazıtlarıyla İlgili Sorunlar (Yenisey Yazıtlarının Adlandırılması ve Numaralandırılması, Yenisey Yazıtlarının Envanter Bilgileri İle İlgili Sorunlar, Güney Yenisey Yazıtları Sorunu), Numaralı Yenisey Yazıtları, Numarasız Yenisey Yazıtları, Dizin, İncelenen Sözcük ve Sözcük Grupları Dizini, Kaynaklar ve Resimler* bölümlerinden oluşmaktadır. Yazar, *Önsöz* bölümünde (s. 7) olabildiğince önceki nashirlerin okuma önerilerine, sözcükler hakkındaki notlara ve açıklamalara yer vermiştir.

Kısaltmalar (s. 9-12) bölümünde lehçe (Çağ., Özb., Tuv., Uyg.), dergi (TDA, IJCAS, TMEN, AOH, TDAYB), yazıt (BK D, KT D, KT B) eser gibi 94 adet kısaltma ile bunların karşılıklarına yer verilmiştir.

Giriş (s. 13-14) bölümünde Yenisey yazıtları ifadesinden bugün Tuva ve Hakasya sınırları içerisinde bulunan yazıtların anlaşıldığı ve dikiliş tarihlerinin kesin olarak bilinmediği vurgulanmıştır. Yazar, bu belirsizliğe harflerdeki çeşitlilikle birlikte Avrasya hattı boyunca kullanılan bir alfabe sistemi kullanımının yol açtığını öne sürmüştür. Bunun yanı sıra Yenisey yazıtlarının ilk keşfedilen yazıtlar olduğu halde Moğolistan'daki büyük kağanlık yazıtlarının gölgesinde kalmaktan kurtulamamasının nedenleri de sıralanmış ve okuyuculara açık bir ifadeyle anlatılmıştır.

Uygur Kağanlığı Yazıtları (Konya, 2011: Kömen) adlı çalışmada farklı bir metin yayını sunan yazar; ardından Orhon Yazıtları (Köl Tegin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor: Konya, 2012; Kömen: 2. bs. Konya, 2014: Kömen) ve Yenisey Yazıtları (Ankara, 2013: BilgeSu) çalışmalarında devam ettirdiği runik metin, transkripsiyon ve Türkçe çeviri sistemini bu çalışmasında da sürdürmüş, her yazıtın altında bulunan kaynakça sayesinde o yazıtla ilgili bütün yayınları olabildiğince bir araya getirmiştir.

Yenisey Yazıtları Hakkındaki İlk Bilgiler ve Bulunuşu (s. 15-16) adlı birinci bölümde yazar Yenisey yazıtlarının ortaya çıkışı ve numaralandırılışından etraflıca bahseder. Bunun yanı sıra Yenisey yazıtlarının günümüze ulaşmasını sağlayan kişiler hakkında bilgi verir.

* Yrd. Doç. Dr. Manisa Celal Bayar Üniversitesi. Manisa/TÜRKİYE. E-posta: cihancakmak1818@gmail.com

Yenisey Yazıtlarıyla İlgili İlk Çalışmalar (s. 17-18) kısmında runik alfabenin çözülmesinin ardından Yenisey yazıtlarının ortaya çıkış aşamaları ve yapılan çalışmalar hakkında okuyucuya geniş bilgiler sunulmuştur.

Yenisey Yazıtlarıyla İlgili Türkiye’de Yapılan Çalışmalar (s. 19-24) adlı üçüncü bölümde söz konusu yazıtlarla ilgili Türkiye’de yayımlanan ilk metin neşrinden başlayarak yapılan diğer çalışmalar kronolojik bir sırada verilmiştir. Osman Nedim TUNA (1957: 41-81; 1994: 207-222), Talat TEKİN (1966: 412-417; 1999:5-15; 1995: 19-32), Osman Fikri SERTKAYA (1988: 303-317; 1995: 67-75), Günay KARAAĞAÇ (1989: 1-7), Muvaffak DURANLI (1994: 85-136), Yunus MEMMEDLİ (1994: 95-110), Marcel ERDAL (1998: 83-96; 2002: 51-73), Doğan AKSAN (2000), İ. V. KORMUŞİN (2001: 257-261), Sema Barutçu ÖZÖNDER (2002: c.2, 481-501), Zeki KAYMAZ (2004: 249-252), Osman Fikri SERTKAYA-Rysbek ALİMOV (İstanbul, 2006: Ötügen) söz konusu yazıtlarla ilgili çalışmalar yapan önemli araştırmacılarıdır. Bu isimlere ek olarak yurt dışında yayımlanan çeşitli makale-eser adlarına ve bu yayınlara bize kazandıran çevirmenlere yer verilmiştir. Türkiye’de yapılan diğer çalışmalardan önemli görülenler liste halinde bu bölümün sonuna eklenmiştir.

Yenisey Yazıtlarıyla İlgili Sorunlar (s. 25-34), *Yenisey Yazıtlarının Adlandırılması ve Numaralandırılması*, *Yenisey Yazıtlarının Envanter Bilgileri İle İlgili Sorunlar* ve *Güney Yenisey Yazıtları Sorunu* olmak üzere üç alt başlık altında incelenmiştir.

Yenisey Yazıtlarıyla İlgili Sorunlar bölümünün ilk alt başlığı olan *Yenisey Yazıtlarının Adlandırılması ve Numaralandırılması* (s. 25-27) bölümünde yazıtların fiziksel özellikleri hakkında bilgi veren yazar, bu konudaki görüşlerini “*Yenisey yazıtlarıyla ilgili en önemli sorun, bir araştırmacının kullandığı adlandırma ile kısaltmaların başka araştırmacılarca kullanılmamasından kaynaklanmaktadır. Hele çok sayıdaki Yenisey yazıtının az satırlı oluşu ve cümlelerin birbirine aşırı benzemesi yazıtların birbirine karışmasına neden olmaktadır.*” (s. 25) sözleriyle özetlemiştir. Ayrıca D. D. VASİLYEV (1976: 71-81), L. R. KIZLASOV (1994: 49-51), Sema Barutçu ÖZÖNDER (2002: c.2; 481-501), Osman Fikri SERTKAYA (2008a, s. 7-34) gibi araştırmacıların çalışmalarına yer vermiş ve Yenisey yazıtlarının sayısının her geçen gün arttığını belirtmiştir.

Yenisey Yazıtlarıyla İlgili Sorunlar bölümünün ikinci alt başlığı olarak incelenen *Yenisey Yazıtlarının Envanter Bilgileri İle İlgili Sorunlar* (s. 29-30) bölümünde Tuva müzesinin yer değiştirmesinden kaynaklanan yazıtların bulunduğu yere ait çelişkili bilgilerin varlığından söz edilmiştir.

Güney Yenisey Yazıtları Sorunu (s. 31-33) olarak adlandırılan üçüncü bölümde kimi harflerin diğer yazıtlardan farklı olduğu ve Kızlasov’un dışında diğer araştırmacıların bu konu üzerinde durmadığı belirtilmiştir. Bunlara ek olarak Güney Yenisey Yazıtları’nın envanter bilgileri ile metne ait şemalar bu bölümde ele alınmış, İ. L. KIZLASOV’un verdiği 18 yazıt (1994:289-318) diğer Yenisey Yazıtlarıyla karşılaştırılmıştır.

Beşinci bölümde Yazıtlar, *Numaralı Yenisey Yazıtları* ve *Numarasız Yenisey Yazıtları* olarak iki ayrı bölümde incelenirken; *Numaralı Yenisey Yazıtları* (s. 35-179) başlığı altında 154 adet, *Numarasız Yenisey Yazıtları* (s. 181-190) başlıklı bölümde 21 adet olmak üzere toplam 175 adet yazıtın envanter bilgilerine yer verilmiştir.

Numaralı Yenisey Yazıtları (s. 35-179) adlı altıncı bölümünde yazar söz konusu 154 adet yazıtın (E 1. Uyük Tarlak, E 2. Uyük Arjan, E 3. Uyük Turan, E 4. Ottuk-Daş I, E 5. Barık I, E 6. Barık II, E 7. Barık III, E 8. Barık IV, E 9. Kara-Sug, E 10. Elegest I, E 11. Begre, E 12. Aldu-Bel I, E 13. Çaa-Höl I, E 14. Çaa-Höl II, E 15. Çaa-Höl III, E 16.

Çaa-Höl IV, E 17. Çaa-Höl V, E 18. Çaa-Höl VI, E 19. Çaa-Höl VII, E 20. Çaa-Höl VIII, E 21. Çaa-Höl IX, E 22. Çaa-Höl X, E 23. Çaa-Höl XI, E 24. Haya-Başı, E 25. Oznaçennaya I, E 26. Oçurı, E 27. Oya, E 28. Altın-Köl I, E 29. Altın-Köl II, E 30. Uybat I, E 31. Uybat II, E 32. Uybat III, E 33. Uybat IV, E 34. Uybat V, E 35. Tuba I, E 36. Tuba II, E 37. Tuba III, E 38. Ak-Yüs I, E 39. Kara-Yüs I, E 40. Taşeba, E 41. Hemçik-Çırgakı, E 42. Bay-Bulun I, E 43. Kızıl-Çıraa I, E 44. Kızıl-Çıraa II, E 45. Köjeelig-Hovu, E 46. Telee, E 47. Suci, E 48. Abakan, E 49. Bay-Bulun II, E 50. Tuva B, E 51. Tuva D, E 52. Elegest II, E 53. Elegest III, E 54. Ottuk-Daş III, E 55. Tuva G, E 56. Malinovka, E 57. Saygın, E 58. Kezek-Hüree, E 59. Herbis-Baarı, E 60. Sargal-Aksı, E 61. Suglug-Adır-Aksı, E 62. Kanmüldig-Hovu, E 63. Ortaa-Hem, E 64. Ottuk-Daş II, E 65. Kara-Bulun I, E 66. Kara-Bulun II, E 67. Kara-Bulun III, E 68. El-Başı, E 69. Çer-Çarık, E 70. Elegest IV, E 71. Podkuninskaya, E 72. Aldı-Bel II, E 73. İyme I, E 74. Samagaltay, E 75. Kuten-Buluk, E 76. Ayna I, E 77. Ayna II, E 78. Para I, E 79. Para II, E 80. Kemer Takımındaki Bronz Levha, E 81. Kopön Altın Küp I, E 82. Kopön Altın Küp II, E 83. Uybat VII, E 84. Ayna III, E 85. Ayna IV, E 86. Oçurı'dan Taş Tılsım, E 87. Taş Ağırşak I, E 88. Ağırşak-Damga, E 89. Övür I, E 90. Övür II, E 91. Bedelig Valun, E 92. Demir-Sug, E 93. Yır-Sayır I, E 94. Yır-Sayır II, E 95. Hemçik-Bom I, E 96. Hemçik-Bom II, E 97. Hemçik-Bom III, E 98. Uybat VI, E 99. Ortaa-Tey, E 100. Bayan-Kol, E 101. Baykalovo, E 102. Arjan I, E 103. Arjan II, E 104. Oznaçennaya II, E 105. Tuva Koleksiyonundaki Levha, E 106. Çerbi, E 107. Hadınnıg, E 108. Uyuk-Oorzak I, E 109. Uyuk-Oorzak II, E 110. Uyuk-Oorzak III, E 111. Tepsey I, E 112. Tepsey II, E 113. Tepsey III, E 114. Tepsey IV, E 115. Tepsey V, E 116. Tepsey VI, E 117. Tepsey VII, E 118. Turan I, E 119. Sağlı, E 120. Tugutüp I, E 121. Tugutüp II, E 122. İyme II, E 123. Tepsey VIII, E 124. Tepsey IX, E 125. Tepsey X, E 126. Tepsey XI, E 127. Ayna V, E 128. Ayna Parçası VI, E 129. Ayna Parçası VII, E 130. Ayna Parçası VIII, E 131. Bronz Levha, E 132. Uybat VIII, E 133. Kopön Altın Küp III, E 134. Ust-Sos, E 135. Ust-Kulog, E 136. Mugur-Sargol I, E 137. Kres-Haya, E 138. Kara-Yüs II, E 139. Çaptıkov Taşı, E 140. Mugur-Sargol II, E 141. Aymırlıg Kurganından Yay Kılıfı I, E 142. Aymırlıg Kurganından Yay Kılıfı II, E 143. Ayna Parçası IX, E 144. Novosyolovo, E 145. Mugur-Sargol III, E 146. -, E 147. Yeerbek I, E 148. -, E 149. Yeerbek II, E 150. -, E 151. -, E 152. Şançı III, E 153. Alaş I, E 154. Alaş II) sırayla üstte yazıtın runiform alfabeli metnine, transkripsiyonuna, Türkiye Türkçesi aktarımına, kaynakça ve yazıtlarla ilgili notlara yer verilmiştir.

Yazar, *Numarasız Yenisey Yazıtları* (s.181-190) bölümünde daha önceki eserlerinde kullandığı yöntemi kullanmış, 21 adet yazıt (Lisiç'ya I, Lisiç'ya II, Kök Haya, Kunya Dağı Kaya Yazıtı, Beyskoye Köyünden Gümüş Kama, Knşi Köyünden Bronz Ayna Starı, Kamenka Köyünden Bronz Para, Bronz Para-Krasnoyarsk, Devlet Ermitajı'ndan Gümüş Kap, Kulplu Sedyarski Maşrapası, Kulplu Gümüş Maşrapa, Adrianov Koleksiyonundan Bir Yazıt, Sargol, Ozernaya II, Edegey I, Edegey II, Edegey III, Çinge, Edegey IV, Edegey V, Edegey VI) hakkında bilgi vermiştir.

Dişin (s.191-218) kısmında yazıtlarda geçen kelimeler ile anlamları listelenmiştir.

İncelenen Sözcük ve Sözcük Grupları Dişini (s. 219-220) bölümünde yazıtlarda bahsi geçen sözcük ve sözcük gruplarının madde başlarıyla ilgili sayılarına yer verilmiştir.

Kaynaklar (s. 221-236) bölümünde ise yazar, söz konusu yazıtlar üzerinde yaptığı çalışmalarda yararlandığı belgelerden ayrıntılı bir şekilde bahsetmiş, okuyucuya sunmuştur.

Kitabın sonundaki *Resimler* (s. 237-252) bölümünde yazıtların birçoğunun yazar tarafından çekilen fotoğraflarına yer verilmiştir. E 5. Barık I Yazıtı (Tuva Müzesi), E 11. Begre Yazıtı (Minusinsk Müzesi), E 27. Oya Yazıtından Detay (Minusinsk Müzesi), E 28. Altın-Köl I Yazıtı (Minusinsk Müzesi), E 41. Hemçik-Çırgarı Yazıtı (Minusinsk Müzesi), E 43. Kızıl-Çıraa I Yazıtı (Tuva Müzesi), E 46. Telee Yazıtı (Tuva Müzesi), E 49. Bay-Bulun II Yazıtı (Minusinsk Müzesi) gibi birçoğu Tuva ve Minusinsk müzesinde bulunan yazıtlarla ilgili 20 adet resme yer verilmesi esere ayrı bir zenginlik katmıştır.

Bu değerli ve özverili eseri Türklük bilimine kazandırdığı için Prof. Dr. Erhan AYDIN'ı kutlar, kendisine daha sonra yapacağı çalışmalar için başarılar dileriz.